

Den ekstreme feminist - analyse og fortolkning af Euripides' *Medea*

Er den traditionelle helt død? Er samfundet endelig blevet klar til, at heltinderne tager over? Når vi tænker på helte, bliver vores tanker med det samme ledt hen til Cristiano Ronaldo, Superman og Nelson Mandela. Men flere stærke kvinder har fanget offentlighedens opmærksomhed, både Katniss Everdeen på det store lærred, Malala Yousafzai som modigt kæmper for kvinders rettigheder og Hillary Clinton, som måske bliver den næste leder af den frie verden. For 2500 år siden ville den slags kvindelig opførsel være uhørt, men én kvinde står ud i historien - den krigeriske Medea, der nægter at bøje sig for mændenes undertrykkelse.

Euripides' tragedie *Medea* handler om kvinden Medea, der føler sig forrådt, fordi hendes mand, Iason, har valgt at forlade hende og gifte sig med en anden kvinde. Denne uret gør hende vred og retfærdighedssøgende, og derfor vil hun tage hævn. Hendes plan er at dræbe deres fælles sønner og Iasons nye brud ved at forgifte dem, som den trolddomskvinde, hun er. Ikke desto mindre har Medea både i sin egen tid og senere nydt stor popularitet, og selv i dag vækker historien om den hævnende kvinde og mor genklang, ikke mindst på grund af den stærke kvindeskikkelse, Medea er. Medea finder sig ikke i at blive behandlet dårligt af en mand og lader sig ikke påvirke af andres meninger. På den måde er hun faktisk en moderne heltinde, også selv om hun samtidig må betegnes som en dårlig mor, der er villig til at ofre sine egne børn for at slukke sin hævntørst.

Medea - antikkens antikvinde?

Igennem hele tragedien udviser Medea en stor kløgt, der blandt andet kommer til udtryk, da hun udtænker sin hævnplan. Hun manipulerer Iason ved at få ham til at tro, at hun har givet op. Hun siger, at: *Jeg strækker våben; jeg var krigerisk før, men nu - nu er jeg kommet til fornuft.* (vers 893-894)¹ og *Jeg tror dig på dit ord og tvivler ikke. Men kvindesind er svagt, har let til gråd.* (vers 927-928). Dette viser, hvordan mændene ikke ønsker, at kvinderne skal være krigeriske og stærke; de skal derimod udvise respekt for, at mændene er overlegne. De skal acceptere deres plads som det skrøbelige og svage køn. Medea siger dette til Iason for at overbevise ham om, at hun ikke længere er en trussel. Hendes manipulation virker, og det tydeliggør Iasons *harmatia* – han undervurderer Medea og tror ikke, at hun er i stand til at

¹ Foss, Otto: *Euripides: Medea*, 1. udgave 6. oplag, Gyldendal 1986

skade ham. Det er grunden til, at hans *anagnorisis* først indtræder for sent. Han når ikke at redde sine børn og indser for sent, at Medea ikke er den almindelige, græske kvinde. Hun mener, at kvinder er stærke og har retten til at hævne sig, hvis de bliver krænket. Dette kan vi se i vers 265-266, hvor Medea siger: *Men krænkes hendes hustruret og -ære, er intet rovdyr morderisk som hun.* Hun siger, at kvinden er mere vild og farlig end et rovdyr, hvilket er en stærk sammenligning. Det var ikke disse kvaliteter, man tillagde den ideelle kvinde i antikken. Den ideelle kvinde kan ses skildret i *Odysseen*. Odysseus' kone, Penelopeia er lydig og blid og anerkender sin plads i samfundshierarkiet. For eksempel sender Odysseus' søn, Telemachos hende og de andre kvinder op på et værelse, og det accepterer hun. Medea står i kontrast til dette kvindeideal. Hendes hustruret er blevet krænket af Iason, selvom hun har været en trofast og loyal hustru, der har ofret alt for at hjælpe ham. Derfor føler hun sig uretfærdigt behandlet og er utilfreds med, at manden har flere muligheder i ægteskabet end kvinden. Dette kan vi se i vers 245-247, hvor hun siger: *Men manden – hvis han keder sig i hjemmet, så går han frit sin vej, og får sin lyst til tidsfordriv og kammeratskab stillet.* Citatet viser, hvordan kønsrollerne var i det antikke samfund. Manden havde langt flere privilegier end kvinden og kunne gøre, hvad der passede ham. Hele kvindens liv var til gengæld centreret om manden. I Medeas monolog siger hun, at: *For os er manden livets eet og alt. Så hedder det at kvindes liv er trygt bag hjemmets vægge, medens manden må med spyd i hånd gå fjenden kækt imøde - - åh snak! Nej, heller stå bag skjold tre gange, end blot en enkelt gang at føde børn.* (vers 248-251). Her bruger hun ironi til at beskrive forskellen mellem mænds og kvinders styrke. I virkeligheden mener hun ikke, at mændene er stærkere end kvinderne, bare fordi de går i krig. For kvinden føder børn, og det kræver en stor styrke og evne til at udholde smerte - alt sammen noget, kvinden ikke får nær nok anerkendelse for. Iason siger for eksempel, at: *Åh, kunne man få børn på anden vis og kvindekønnet ej var til - så ville vi men'sker være alle plager kvit.* (vers 573-575). Med andre ord: Kvindens eneste funktion i samfundet er at føde børn og videreføre slægten, og de dur ikke til andet. Der er altså ikke nogen anerkendelse af kvindernes andre kvaliteter. Medea gør oprør imod dette krænkende syn på kvinder.

Kollektiv kvindekamp - eller hvad?

Medea er ingen helgen, hun myrder trods alt sine egne børn, men hun udviser nogle værdier, der kendetegner den traditionelle helt. Den ideelle helt kæmper for frihed og retfærdighed. Medea vægter retfærdighed højt, og det kan vi se, idet hele hendes hævnplan går ud på at

genetablere den retfærdighed, som Iason har krænket ved at begå utroskab. Dette kan vi se i vers 163-165, hvor Medea siger: *Se hvad uret jeg lider! De hellige eder hvormed jeg ham bandt, trådt sønder af skurken, den troløse mand.* Medea føler altså, at hun er blevet uretfærdigt behandlet, fordi hun og Iason har indgået et tillidsløfte i form af ægteskab.

Kvinder havde ikke mange rettigheder i den antikke verden. De havde ikke stemmeret og deltog ikke i det demokrati, der ellers stod for frihed og lighed. Det var forventet, at de skulle være i hjemmet og tage sig af det huslige. Igennem hele deres liv var de underlagt en mands autoritet, først deres far og derefter husbonden, da de ikke havde råd til at forsørge sig selv. Dette ser vi i Medeas monolog i vers 230-234, hvor hun siger: *Af alle skabninger med liv og ånd er dog vi kvinder ulyksaligst skillet. Først må vi købe os en ægtemand for dyre penge; Straks har manden ret til frit at råde over vor person.* Dette illustrerer, at kvinderne var undertrykte og ikke engang havde retten til at herske over egen person. Set med nutidige øjne er dette en voldsom krænkelse af basale frihedsrettigheder, men i sin egen tid var tragedien om Medea et kontroversielt værk, da den gik imod de værdier, normer og idealer, der herskede i samfundet. Denne ulighed bliver beskrevet, når Medea manipulerende siger: *Men ak, vi kvinder er endnu engang kvinder – sagt i god mening: Det er vor natur. Men manden burde være hævet over de fejl der ligger til vort køn, og ikke stå fast på sit, med uforstand og trods.* (vers 888-892). I citatet belyser Medea, ved hjælp af ironi, de normer, der herskede om kvindernes rolle i samfundet. Manden skulle være hævet over kvinden, fordi han var det stærkere og autoritære køn med forstand og kløgt. Dette samfundshierarki ønsker Medea at gøre op med. Medea vil kæmpe for frihed for sit køn og bliver bakket op af koret, som består af korinthiske kvinder. Deres holdning står i kontrast til samfundets syn på mandens overlegenhed, hvilket vi ser i vers 426-427: *Mænd har vel laster i mængde, såvel som kvinder.* Koret giver udtryk for, at mændene ikke er fejlfrie og hævet over kvindekønnet. De mener, at der skal være mere respekt for kvindekønnet, og at der skal være mere retfærdighed og frihed. Vi ser dette i vers 415-418: *Nu skal også kvindernes færd fra mørket hæves til herligt ry, og forsmædelig snak om vort køn skal forstumme.* Opbakningen fra koret understøtter, at det ikke kun er Medeas individuelle kamp, men et kollektivt oprør med det patriarkalske samfund. Koret har sympati med hende og føler en solidaritet for kvindekønnet, men opfordrer hende dog ikke til drabet på børnene. Medea vil gerne handle og aktivt kæmpe for sagen. Koret støtter hende, men forholder sig passivt og accepterer den rolle, kvinden har i samfundet, selv om den ikke er retfærdig. De synger i vers 1081-1084: *Ad tankernes slyngede veje har ofte jeg vandret, og søgt*

mod de mål som siges at ligge for højt for kvindernes køn. De synes, at de mål, Medea prøver at nå, er uopnåelige. De belyser altså den modstand, der er imod kvinder og Medeas mål, da kønnet er for begrænset til, at det kan lade sig gøre. Sympatien for Medea falder også, da hun beslutter sig for at slå sine børn ihjel. Så Medea modtager både støtte fra koret, da de føler solidaritet med hende, men også modstand, da de ikke er enige i den måde, hun vil nå sit mål på. Dette træk er med til at karakterisere Medea som en heltinde. Hun opgiver ikke sin plan, selvom hun møder modstand, også fra sit eget køn, hvis rettigheder hun ønsker at forbedre. I dag kæmper kvinder stadigvæk for ligestilling, men møder fortsat modstand.

Nutidens heltinder viderefører Medeas kamp

Det er cirka 2.500 år siden, Medea blev opført, og selv om forholdet mellem kønnene især i vores del af verden er blevet en del fredeligere, kæmper kvinder stadig for retten til at bestemme over egen krop og eget liv. Nogle af dem kæmper, ligesom Euripides' Medea, med ekstreme metoder. Det gælder for eksempel *FEMEN* fra Ukraine, der er en af verdens mest radikale feministiske grupper. På deres egen hjemmeside udlægger de deres mål således²:

Our Mission is Protest!

Our Weapons are bare breasts!

And so FEMEN is born and sextremism is set off.

FEMEN beskriver sig selv som "frygtløse, stærke og modige" og en "militant enhed", hvilket er nogle af de samme træk, vi ser i Medeas karakter. Deres middel er topløse demonstrationer, hvor de skriver *FEMENs* slogans på deres kroppe. De kæmper imod det patriarkalske samfund, som undertrykker kvinder og udnytter deres kroppe. De mener, at dette er den ultimative krænkelse, da de ikke har frihed over egen person. Det var også det, der gjorde sig gældende for kvinder i antikken, da de blev overdraget fra far til husbond, og dermed havde de heller ikke de basale frihedsrettigheder. *FEMEN* opererer lovligt i de demokratiske lande, men de har også ulovlige grupper i de lande, hvor der hersker diktatur. De vil gå langt for at opnå deres politiske mål, hvilket kan ses i deres ekstreme aktivistiske adfærd, og måden hvorpå de beskriver sig selv. Organisationen går imod de normer og værdier, der hersker i det globale samfund og er villige til at bruge metoder, der ellers er ulovlige eller ildeset for at opnå den retfærdighed, de fortjener. På samme måde er Medea villig til at slå sine egne børn

² <http://femen.org/about-us/>

ihjel for at opnå sit mål, som også er retfærdighed og frihed. Medea bliver dog et kort øjeblik i tvivl om sin plan, hvilket vi ser i vers 1048-1051: *Jeg gør det ikke! Bort med disse planer! Og dog – hvad fejler mig? Er det mit ønske at fjenders hån skal overskylle mig, og de skal slippe for den grumme hævn? Nej, gøres må det.*”. Dog har hun et højere mål, og derfor helliger målet midlet. Hun er altså villig til at lade børnene være følgeskade, så hun kan opnå dette. *FEMEN* gør ligeledes noget ulovligt og sætter dermed sig selv i fare, men føler, at kampen er så vigtig, at den er nødt til at blive kæmpet. Disse kvinder bliver set som heltinder og forbilleder for dem, der deler deres holdninger. De kæmper for kvinder i lande, hvor kønnene er stærk undertrykt, og derfor vækkes der sympati for dem i de vestlige samfund, hvor uligheden ikke er ligeså ekstrem. De er heltinder, fordi de aktivt kæmper for en større sag og er villige til at ofre sig selv. De har opbakning fra mange kvinder, hvilket viser deres styrke og mod, og hvordan de kan motivere andre til at tage del i kampen.

Dette leder os frem til de idealer og værdier, som en nutidig helt/heltinde, skal besidde. En helt/heltinde skal have et klart formål, være villig til aktivt at kæmpe for sagen og dermed ofre sig selv. Samtidig skal de være et forbillede og kæmpe for retfærdighed og frihed.

Ud fra denne definition kan vi betegne Medea som en tragisk heltinde. Hun er en paradoksal karakter, da hun kæmper for de rigtige værdier, men med grusomme og uforståelige midler, både set med datidens og nutidens øjne. Hun er en fortaler for lighed, frihed og retfærdighed for sit køn og nægter at give op, selv om hun møder modstand fra alle parter, selv koret, som har bakket hende op i løbet af tragedien. Dog er Medea en barbar, da hun grusomt slår sine egne børn ihjel. Hendes miljø kan ikke håndtere, at hun besidder de karaktertræk, der ellers kendetegner en mand – handlekraftig, kløgtig, fornuftig og stærk. I det antikke samfund besad den ideelle kvinde ikke disse egenskaber.

Medea blev opført i Athen i 431 f.v.t. og fik en bundplacering i konkurrencen mod Euforions og Sofokles' stykker. Den blev kritiseret af Aristoteles, fordi den ikke passede ind i hans traditionelle tragedieteori. I *Medea* er der ikke et logisk handlingsforløb, hvor man fra starten ved, hvordan det kan ende. *Medea* slutter med, at hun flygter på en vogn trukket af to drager, hvilket Aristoteles ikke synes var en ordentlig afslutning. Aristoteles' kritik af *Medea* går på *deus ex machina*-slutningen, som ikke ligger underforstået og logisk i plottet, sådan som udviklingen og slutningen gør det i Sofokles' mønster-tragedie *Ødipus*. *Ødipus* går fra *ate* til *sofrosyne*, da han indser, at han har slået sin egen far ihjel og er villig til at tage sin straf. Dette

mente Aristoteles var en bedre afslutning. I *Ødipus* indtræffer *peripeti* samtidig med *anagnorisis*, hvilket gør det til et klassisk mesterværk i forhold Aristoteles' tragedieteori. Bundplaceringen af *Medea* kan illustrere, at samfundet endnu ikke var parat til et stykke med en stærk, kvindelig hovedrolle. En del feminister vil hævde, at vi ikke er kommet så meget videre siden antikken, og nogle grupper, som *FEMEN*, tyr til mere ekstreme metoder, om end ikke så ekstreme som Medeas. Medeas mål er altså heroisk, men hendes middel er for umenneskeligt til, at vi kan se hende som en ideal heltinde. Derfor er hun en paradoksal karakter, da man på den ene side føler sympati for hende, men på den anden side forfærdes over hendes handlinger.

I dag er heltebegrebet blevet mere komplekst og omfangsrigt. Man behøver ikke længere at være fysisk stærk for at blive betegnet som en helt. Dette åbner op for en ny kategori af helte - kvinderne. Samfundet er blevet mere modtageligt for heltinder, men kampen er ikke vundet endnu. Kvinder over hele verden kæmper stadigvæk for ligestilling, retfærdighed og frihed. Men vil heltinder nogensinde få samme anerkendelse som de traditionelle helte, vi har beundret i flere tusinder år?

Kontaktoplysninger

Begge elever går i 2.w på Frederiksberg Gymnasium

Lærer i oldtidskundskab: Else Valsgaard Kofod

Emma Blandford

Telefon: 31 35 64 31

emmeb@live.dk

Anna Hinge

Telefon: 29 90 26 62

anna-k@live.dk